פרייז 10 קאפ.

דער פלאפלער

ליניעצקי'ס כתבים

ГОВОРУНЪ

ЗАПИСКИ И. С. ЛИНЕЦКАГО.

דאס פאמיליען-ליעד.

רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. (קֹהֶלֶת ט׳ 9.)

א סך בעקלאגען זיך אויף דער וועלט,
זיי זאגען: „זיא איז זעהער שלעכט —
אויף א פאלשען פלאן איז זיא געשטעלט
און זיא שטערט זיך גאר ניט רעכט;״
[illegible] דאס זיך איז גאר פארקעהרט
אז דיא וועלט איז גוט און פרים,
אט קיקט איהר צו [illegible] און הארט
ציא זאג איך דא עפים קרים?...

קאהה.
פרייליך דארף נאר זיין
א מענש אויף דער וועלט!
דאראף איז א גלעזעל וויין
פין עוויג אן געשטעללט!

דעם מענשענס אויג איז עוויג ניט זאטט
עס קיקט שטענדיג זעהער ווייט —
ס'איז ניט צופריעדען מיט וואס מ'האט;
איהם קריינקט: וואס האבען לייט!?
„דיא וועלט — זאגט ער — איז א גֵּיהִנֹּם״
פאר וואס?... ווייסם איך עך:
דערפאר וואס ער פערגינט ניט יענעם
און מיינט נאר שטענדיג זיך!... קאהה.

נאר אזוי צו לעבען איז זעהער מיאס
מע פערשפּילט דיא חַיֵּי שָׁעָה;
דיא וועלט איז כ'לעבען ציקער זיסס
קיין שלעכץ איז אין איהר ניטא
קיקט איהר צו פין קליין ביז גרויס
וועט איהר קיממען אויף מיינע רעד

ווייל דער אמת ווייזט דורכאויס
אז דיא וועלט איז פילל מיט פרייד!... קאהה.

כָּל זְמַן דאס מענשעל איז נאך קליין
ווייסט ער ניט פין קיין שמערץ
ער לעבט זייז וועלטעל זעהער שיין
זיא געוואהנליך א קינדערש הערץ
און אז ער בעקיממט שוין עטוואס שֵׂכֶל
פערגרעסערט זיך מעהר דיא פרייד
ווייל דיא האפנונג מיט שוין א שמייכעל
און לאקקט איהם מיט איהרע הֶעד!... קאהה.

און אז ער ווערט שוין אלט 18 יאהר
פערליעבט ער זיך אין א כַּלָּה,
דיא זיסע פרייד פין דעם פָּאאר
ווייסען מר דאך שוין אללע...
דיא הערצער שליעסען א קאנטראקט
זיי ווערען פין צוויי איינס,
און אז דאס מַזָּל שפּיעלט צום מאקט
וואוועט זיך צום יאהר א קליינס... קאהה.

דער טאטע וועט אויף קיין פערמייגען
ניט בייטען דיא מינוט אצינד —
ווען דיא בּוֹבע לויפט איהם אקייגען:
„דיין ווייב האט געהאט א קינד!״
ער ווערט געוואהר דעם טַעַם פין לעבען
דיא געפיהלע זינגען אין א קאהר:
„דיין גאנץ לויפען, דיין גאנץ שטרעבען
איז וועגען א נייעם דור!...״ קאהה.

דער יונגער טאטע פריש, געזונד;
ער לויפט, ער טיהט, ער שאפפט
ער לעבט גאנץ היים זיין ווייב און קינד
און דיא ליעבע גיעט איהם קראפט.

דאס ווייבעלע זאגט א ליעבעס ווארט,
ראס קינדעלע טיהט א לאך;
דער טאטע שמעלצט זיך אויפ'ן ארט
ווער איז איהם דענצמאלט גלייך?... קאהר.

וויא א זיסער חלום פליהעט דיא צייט
דאס אויג דערזעהט זיא קאם,
און פון דיא דריי קליינע לייט
ווערט שוין א גאנצער שטאמם...
נחת קלויבט דער אלטער פאטער
מע הארט אין זיין יעדען טהאן:
„איך האר איך אללע וויא דעם קוטער
איך האב אויסגעפיהרט מיין פלאן!...“ קאהר.

„זיהן און טעכטער ארים מיין טיש
קינדס־קינדער, איידעמס, שניער,
אללע, אהן עין־הרע געזונד און פריש –
דאס קוממט אלס ארויס פון מיר!
ציא בין איך ארעם, ציא בין איך רייך?...
דא געהט גאר ניט אין געלט –
לעת עתה האב איך מיט אללע גלייך
אויסגעפיהרט מיין וועלט!...“ קאהר.

און אז ס'מאכט זיך אפילו יא א צרה
אין לעבען, געזונד ציא אין געלד –
נא, דארפמען זשע שוין דען כפרה
באלד שלאגען מיט דער וועלט?
מע ... זיך אויס ... ,
מע ווינט זיך אויס ביים שלאק –
טרעהרען זענען אויך צוקער זיס
וויינען – איז גאנץ געשמאק!... קאהר.

צרות זעען נאר וויא א געווערץ
וואס בא'טעמ'ט דאס מאכל א ים –
דורך צרות פיהלט דאס הערץ
אינ'ם לעבען א גיטען טעם...
אז דאס לעבען זאלצט זיך אויס אין ליידען
ווערט עס גאר פערוע־קארט! –
לכן דארפמען נאר לעבען אין פריידען
און „לחיים“ איז א גוט ווארט!... קאהר.

ווינען און הילליען.

ווער עס קאנן געשמאק וויינען – דער קאנן געשמאק היל־ליען!... איך האב א מאל אויך געקאננט געשמאק וויינען, און איהר, מיינע ליעבע לעזער, האט אפשר אויך געקאננט גוט וויינען... היינט אבער?... בלאטע!... היינט קאננען מיר ניט וויינען; היינט וויינען מיר פונקט וויא דער אריממאן, וואס בייט אויף ברויט און מיינט גאר א טרינק בראנפען... מיר קנייטשען נאר פיסקעס, מיר קוועטשען דיא ברעמען, נאר קיין טרעהרען איז ניטא! און וויל מיר קאננען ניט וויינען – קאננען מיר ניט הולליען אויך!... געדענקט איהר, ברידערליך, וויא מיר פלייגען זיך א מאל געשמאק צוויינען ביים ערשטען „ובכן תן פחדך“ און דיא טרעהרען האבען געגאסען ביז נאך נעילה! צי האט מען יא געוויסט דיא טייטש פ' דער עברי, צי ניין? – נאר דיא טרעהרען זענען גא־'ן ימים טאים געפלאססען וויא פון א קוואל גאר אהן איין אויפהער; דעם האט זיך געוויינט אויף דיא זינד דעם אויף פרנסה, דעם אויף „כי ימות“ דעם אויף „מי יחיה“ – נאר געוויינט האט מען פינ'ם טיפען הערצען אזוי זיס, אזוי געשמאק... אז מיט איטליכער טרעהר איז עפיס נאר וויא א שווערער שטיין פינ'ם הארץ אראפ־געפאללען... אודאי נאך אזא וויינען האבען מיר ערשט ניט גע־קאננט הילליען דעם סכות בכלל און שמחת תורה בפרט אויף דאס דיא וועלט שטעהט!... – היינט אבער אוטשטיינס־געיאגט... ז מיר געהען שוין אפילו יא אין שיהל אריין, קימטען מיר אריין יא איין ארימגעפרוירען פעססעל וואססער אים ווינטער פינ'ם טייך פון שיהל זיטצען מיר וויא טויבע אידיאטען ביז דעם ונתנה־תוקף, און ביים ונתנה־תוקף אליין, וויא עס וואללט זיך עפיס שוין יא געוואללט וויינען – איז ערשט קיינער ניטא אין דער היים!... און אז ס'קוועטשט זיך שוין יא קאם ארויס א טרעהר – האט זיא א פנים פון א גרינער פאצירקע, און א טעם פון טעה נאך ...־מערקווירדיג, בנאמנות! –: מיר פארשטעהען דאך היינט א ... מעהר אי דיא עברי אי דיא לאגע אונזערע וויא א מאל; היינט וויסען מיר דאך יא דעם טעם פון „ובכן תן כ ב ו ד לעמך“.. פון „וקרב פזורינו מבין הגוים“... פון „נקום נקמת דם עבדיך השפוך“... פון „ושבור עול גלות מעל צוארינו“... פון „סתום פיות מסטינינו ומקטריגנו...“ פון „ועיר אלהים משפלת עד שאול תחתיה...“ ובדומה – און חאטש צורייסס זיך – איז ניטא קיין טרעהרען!.. דעמעלט האבען מיר געוויינט ווי א קינד און היינט וויא א'ן אלטער גנב... איהר ווייסט פאר וואס, ברידערליך? ווייל דעמאלט זענען מיר נאך געוועהן אין דער ה י י ם, אדער, וויא זאגט מען, האמש „אקאלע דאמא“... מיר האבען זיך נאך געהאלטען אינ'ם ... – אהא זענען מיר געוועהן וויא דאס קינד וואס קוממט נאך וואס פון יענער וועלט ... געשמאק וויינען און לאכען קאנן נאר דאס קינד, ווארען מיט א מינדסטען דרייען דער־מאהנט זיך עס אין דער ה י י ... ס'איז נאר וואס גע־קוממען... היינט אבער זענען מיר ו ו י י ט, ו ו י י ט פערלאפען פון דער ה י י ם!..: אונזער לעבען איז שטארק וואכעדיג געווארען... תשעה־באב מיט שמחת־תורה האבען ביידע א פנים ביי אונז אין דיא אויגען פון אש־קוליר... ביידע זענען ביי אונז וויא א צווילינג פון דער מאמעס בויך, און גיכער טיהען מיר אן א ווייס העמד אים תשעה־באב וויל אפט פאללט ער אים זינטאג. אונזער לעבען היינט איז פיסטע וויא חודש חשון, קאלט וויא דיא ביינער פון א מת, קאלעמיטנע וויא חינע מיט רעפארבערעס, איינפאך, וויא דיא עלטער פינ'ם רענדאר מיט דער רענדארקע אין א רעפעל, גלייכגילטיג וויא א לאנגע דייטשעשע נאז און טינקעל וויא דיא טויטע שיהל אין א קליין שטארטעל ווען דער דאך איז בעליגערט מיט וואראנעס... ס'איז נאך דא היינט אויך יודען, וואס קאננען געשמאק הילליען אים שמחת־תורה – ווייל זיי האבען געשמאק געוויינט אים יום כפור... וויא גוט איז דיא יודען ביים וויינען און ביים לאכען, און וויא גליקליך געפינען זיי זיך ביי דיא ביידע אומ־שטאנדען!... אך! וויא זענען דיא גליקליכע יאהרען?!... היינט וויינען מיר לאכענדיג און מיר לאכען וויינענדיג... מיר זיכען זיך מיט עפיס צו איבערראשען, וויא דער שכור אויף פאהמיליע: מיר געהען אין טעהאטער מיט אזא חשק, וויא א שלעפעריג קינד צו דער וועטשערע; מיר געהען אויף באללער, קאנצערטען, מיר מאכען קערמעשליך, אימעניגעס, זילבערנע הויכצייטען, פרעפראנסלקע, וועטשערינקעס – נאר ס'האט אללעס א טעם וויא א וואר־מער מינקע וואססער אים תמוז און א פנים פון א אריסטאקראטישער ... מיר לאכען מיט נויט, מיר שטיפען וויא קוקלעס, מיר משען זיך

אויף א פרייליכער מיננע צי ווייזען וויא אויפ'ן טויט — אבער לא!— אז מע קאנן ניט געשמאק וויינען—קאנן מען ניט געשמאק לאכען!...

דיא אלטע בְּרָכָה מיט דער נייער חָכְמָה.

אין דער גְּמָרָא שטעהט געשריעבען, אז בְּעֵת גאטט האט געוואללט בעשאפפען דעם מענשען, האט ער זיך פריהר בעראטהען אין זיין פְּמַלְיָא שֶׁל מַעְלָה. מע ווייססט, אז גאטט דארף פין קיינעם קיין עצות ניט אונ האט ניט קיין גלייכען צו זיך ביי וועלכען ער זאל גאר קאננען איין עצה פרעגען! נאר וואס דען? דא, אין דעם שטיקעל גמרא ליגט א הויכע ערהאבענע אידעע, וועלכע דער אלל־מאכטיגער גאטט האט געהאט צו בעהויפטען בעת בעשאפפען דעם מענשען; אונ דאס מיינט דיא גמרא אלעגאריש, אז גאטט האט זיך פריהר גוט בערעכענט מיט זיך איידער ער האט ארויסגעגעבען א דעם מִתִּיר־הַיְצוּרִים דעם רֵייךְעווּדיגען פערנינפטיגען מענשען!— דאס האבען מיר באשאנפערליך פין דער רייכער מילדער ברכה „פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ„ וויא ווייט דער בּוֹרֵא עוֹלָם האט מיט איהר געזיכערט אונ גאראנטירט דעם עקסיסטענץ פין דער מענשהייט אויף עולם פין איהרע שפיטערע פאלשע בַּעַל־טובה'ניקעס אונ נארישע פערזארגער!... ווארען באמת לאממיר זעהען: ביי וועהמען (א חוץ דעם פראסטען עולם) איז אנגעלעגט דיא דאזיגע ברכה „פרו ורבו א. ז. וו.„ צי ווער איז צופריעדען פין איהר?... ווער שמיעסט ביי דיא גרויסע פַּאַרַאזיטען, מִיזַאנטְרָאפּען אונ וועלטפרעססער שטהעט דאך דיא ברכה עד היום וויא א ביין אין האלז! — נא, ווען דער אללמאכטיגער גאטט וואללט דאס אללעס ניט אויסגעזעהען אונ בערעכענט פאראויס — וואללטען דאך דיא פערזארגער אונ בעל־טובה'ניקעס שוין לאנג אפגעעקט מיט ור בירנע מענשהייט, אז סוואלט שוין בוז א הער מין שריד ופליט פין איהר ניט געבליעבען! — לכן, אט דאס מיינט דיא הייליגע גמרא, אז דער גרויסער, לעבעדיגער, בארמהערציגער גאטט האט דאס אללעס גוט בערעכענט נאך איידער ער האט דעם מענשען געשאפפען, אונ האט דיא מענשהייט פאראויס בעוואהרענט פין אללע איהרע שפייטערע אנגעווארפענע בַּעֲלֵי־עֵצוֹת אונ בַּעַל־טוֹבוֹת אט מיט דער אלטער געטטליכער מילדרייכער ברכה: „פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה" (פרעכפערט אייך, מעהרט אייך, פיללט אן דיא גאנצע ערד אונ מאכט זיא אייך אונטערטהאניג!)— חוץ דיא אללע וועלטפרעססער, עקספלואטאטער אונ פאראזיטען, האט נאך גאטט פאראויסגעזעהען, נאך בְּעֵת בְּרִיאַת הָעוֹלָם, אז שפייטער מיט א פאאר טויזענד יאהר, וועט זיך אויסבילדען אין דיא מענשען א מִין מְשׁוּגַע'נער געדענק, אז מע דארף מוֹרָא האבען דיא וועלט זאל חָלִילָה ניט פערפלייצט ווערען פין מענשען, אונ לכן דארפמען בעצייטענס זעהען וויא ווייט מייגליך אויסצודישען דיא מענשען דורך פערשי־עדענע מִיתוֹת מְשׁוּנוֹת, כְּדֵי צובעהיטען דיא וועלט פין א מענשען־פערפלייצונג... דאס האט דער גרויסער גאטט פאראויסגעזעהן אונ האט דאס אונגליק פערהאפט אונ בעוואהרענט מיט זיין טהייערער בארמהערציגער מילדער ברכה „פרו ורבו ומלאו את הארץ" אונ האט טאקע מיט איהר מְנַצֵּחַ גְעוֶועהן דאס וויסטע משוגעת פין דיא שפייטערע דורות דערמיט, וואס וויפיעל דיא משוגע־נע ענאיסטען וועללען זיך ניט סטארען צופערקלענערען דיא צָאהל מענשען אויף דער וועלט — וועט אלס דיא דאזיגע מילדע בְּרָכָה אויף צוּלְהַכְעִיס אלס פערמעהרען אונ פערברייטערען דיא מענשהייט, אזוי לאנג, ביז דיא נייע ציוויליזירטע צייט וועט זיך ענדליך מוזען ארויסשלאגען דאס מין משוגעת פינ'ם קאפף! — „וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ"— פיללט אן דיא וועלט. אָ! ווען דיא גאנץ אלטע פעלקער זאללען זיך האטש איין מאל געוועהן גוט צוהערען צו דיא 3 גאטטליכע

ווערטער וויא מע דארף — וואללט מען דאך פערשפארט טויזענד־יאהריגע איסטאריא פין דיא בלוטיגע מִלְחָמוֹת אונ שְׁפִיכוּת דָמִים אויף ארויסצושלאגען דאס וויסטע טְשׁוּגַעַת פון מוֹרָא האבען פאר א מענשענפערפלייצונג. — איז דאס בֶּאֱמֶת דען ניט צום שטוי־נען, אז איבער אזא נארישען משוגע'נעם געדאנק האבען אללע אלטע פעלקער מַקְרִיב געוועהן זייערע גֵרִים פאר קָרְבָּנוֹת צו דיא אפגעטטער אונ שוין אֲפִילוּ דיא שפייטערע — שוין כְּלוֹמֶר'שט האלב־געבילדעטע פעלקער—האבען אויך זייערע גרים געטיטשעט מיט כל ענוים קשים אונ אַכְזָרִיּוֹת, פלעגען זיי אָנבינדען שטיינער אויף דיא העלזער אונ זיי ווארפען אין וואססער אריין, אדער, שוין נאר פאר אַ חֶסֶד, פלעגען זיי צובינדען דעם פרעמדען צו א ווילד פערד, אונ האבען דאס פערד פעריאגט אין וואלד אריין! — אט אזא מין וויסט משוגעת האט אראפגעפיהרט דיא אלטע אונ מיטטעלאלטערשע פעלקער פינ'ם גראדען מענשענפערשטאנד א צייט פין טויזענדער יאהרען, מע זאל גאר מורא האבען פאר איין איבעריגען מענשען ער זאל ניט הענג מאכען דיא וועלט!... פין דעם אללעמען זעהט מען ערשט ארויס דעם קליגען ווייטען קיק פין דער הַשְׁגָּחָה עֶלְיוֹנָה אין איהרע ווערטער „ומלאו את הארץ" — דאס איז וויא געזאגט: שרעקט אייך ניט, משוגעים! דיא וועלט איז גענוג גרויס אונ ברייט פאר מילליאנען־מיליארדען דורות! רעדט אייך ניט איין אזא משוגעת, אז מע מוז אהן תּרוץ האבען אפטע מִלְחָמוֹת אונ עֲפִי־דעמיען כדי צובעהיטען דיא וועלט פין א מענשענפערפלייצונג, אונ אז קאם ניט דיא 2 מַלְאֲכֵי חַבָּלָה'ניקעס, אזוי מוז מען חאטש לְפָּחוֹת אליין זיך פערהיטען פין דעם!... א, איהר משוגעים איינע! זייט גאנץ רוהיג „פלארעט אייך אונ פערמעהרט אייך אונ פיללט אן דיא וועלט!" אונ זארגט ניט פאר א מענשענפערפלייצונג; דיא מילדע ברכה וועט אייך אייביג דיענען פאר א גיטען פַּאסְפָּארט צום אויסוואנדערען אונ איינוואנדערען פין אָרט אין אָרט, אונ עס וועט מסייען וועלט פאר מיליאן־מיליארדען יאהרען און דורות!... נעל כֻּלָּם זעהט מען דיא רייכע מילדקייט פין דעם גרויסען גאטט אין דעם אויסלאז פין דער בְּרָכָה „...וְכִבְשֻׁהָ" (מאכט אייך אונ־טערטהאניג דיא וועלט) אין דעם איינעם וואָרט ליגט דער פרינציפ פין דער גאנצער היינטיגער בילדונג אונ ציוויליזאציאן; דער שלים־בעל צו דער אמת'ר פרייהייט אונ דיא קוועללע פין אללע מענש־ליכע גליקזעליגקייטען אויף דער וועלט! — ווען דיא ברכה זאל זיך ניט אויסלאזען מיט דעם ווארט: „וכבשוה" — וואזשע פאר א חלוק וואללט דען געוועהן צווישען דיא מענשען מיט דיא פיש אונ מיט דיא פייגעל? — מיר זעהען דאך ביי דיא פיש אונ ביי דיא פייגעל אויך כִּמְעַט דיא אייגענע ברכה: „פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיַּמִּים — וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ" — אלזא קימט דאך כמעט אויס, אז דער מענש איז עפּיס ניט מעהר וויא א קאנקורענט פאר דיא פיש מיט דיא פייגעל! — א, ניין! ביי יענע שטעהט אבער ניט דאס ווארט „וכבשוה" אונ ביים מענשען יא! — דאס מיינט דער גרויסער ליעבער גאטט אזוי צו זאגען: ניט אלס א קאקורענט — זאנדערען אלס א זעלבסטשטענדיגער מוֹשֵׁל זאלסטו, מענש, זיין איבער דער גאנצער נאטור!... עס איז געוועהן נַאַרְנִים דעספאטען אין דער אלטער צייט, וואס האבען געדרינגען, אז דער גאנצער תַּכְלִית פין לעבען איז נאר דאס, אז דער מענש זאל הערשען איבער א מענשען, אונ דאריבער האבען זיי דורכאויס געפערדיגט אזא מין מוסר: ווארפט אוועק מענשען תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה אונ שלאגט כַּפָּרוֹת מיט אללע גליקען פין דער ערד אונ מיט אללע רייכע אוצרות פין דער נאטור! ווארען דיא אללע זאכען נעממען זיך פין דעם שטן, פין דער קְלִיפָּה אונ פין דער סִטְרָא אַחֲרָא (ניט גיטע..) נעמט אייך בעססער צודיענען געטריי דעם מענשען אונ איהם צו זיין א עֶבֶד עוֹלָם, וועט איהר דערפאר קימטען גלייך אין לעבטיגען גַן־עֵדֶן אריין!... יא, אזעלכע דְּרָשׁוֹת האט מען אימערים גע

... א צייט מיט יאהרען, נאר דיא מילדע ברכה פון דעם גי-[illegible]גאטט האט זיך – דיא בעל דרשה'רם אויף צו לְהַכְעִיס – אללע מאל מעהר ערקלעהרט אונ ענטוויקעלט פאר דער מענשהייט, ביז אללע האבען ענדליך דערקאננט דיא גרויסע גָעטטליכע ווַאהְרְהַייט אז נאר דיא פאללקאמענע מֶמְשָׁלָה פינ'ם מענשען איבער דער נאַטור, נאר דאס איז דער תַּכְלִית הַמְכוּוָן אין דער וועלט אונ נאר דאס פיהרט דיא מענשהייט צו דער העכסטער מַדְרֵגָה פון דער פרייהייט, גליקזעליגקייט אונ ציוויליזאציאן ! –

א קליינינקייט „וכבשוה" ! דאס הייסט געזאגט: רייססט אפ בערג, טרייבט אויף טהאלען, האקט אויס וועלדער, שניידט אויס טונעלען אין דיא ריעזענדיגע סקאלעס, פעהלט אויס טיפע וואססערען דורך פַּאֲראמען אונ בריקקען, לעגט וועגען איבער לאנד אונד מעער, משפעט צונאויף אללע עקען דער וועלט דורך אײן דרַאטה, שפאנט איין דיא פַּארע אינטער מיליאַרדען פידען מַשָּׂא, צווינגט דאס מאגנעט עס זאל אייך אנווייזען דיא 4 עקען פון דער וועלט, (דער קאמפעס). ווייזט אן דעם בליטץ וויא הין ער זאל זיך געהען זיין וועג, (דאננערלייטער) שפארט איין דיא לופט אונ מעססט זיא אויס ! . . . א כלל פארבינדט אונ בינדט אויף אללע פערבארגענע נאטור־קרעפטע אונ זייט אליין פאלקאממענע הערשער איבער זיי! ... אונ ווירקליך זעהט מען ארויס באשאנפערליך, אז וויא נאר דער מענש האט אויסגעפאלגט דיא 6 ווערטער: „פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה" איז טאקע דיא אלטע גאטטליכע ברכה אין איהם מְקוּיָם געווארען בִּשְׁלֵמוּת אונ דיא רייכע מילדע נאטור האט איהם טאקע געבענטשט אונ גליקליך געמאכט אין אללעם גוטען, אונ דארט וויא דער מענש האט פערנאכלאסיגט דיא מילדע ברכה – דארט געהט איהם טאקע שלימשלימזל בְּכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה!– יא, געבענטשט איז דאס לאנד, וויא מענשען וויללען נִיט הערשען איבער מענשען אונ [illegible] ניט זייער גליק אונ רייכטהום פון [illegible] [illegible] – [illegible] פון בעארבייטען דיא נאטור [illegible] ! – [illegible] דיא נאטור איז נאך ווילד [illegible] –

איז דיא היים פון שקלאפענטהום, פאנאטיזמוס, ארמקייט אונ [illegible] אבער וויא שטייט דיא וויססענשאפט? וויא בליהעט דיא קונסט אונ ציוויליזאציאן? וויא ענטוויקעלט זיך דער האנדעל אונ פאבריקאציאן אונ וויא שטעהט דיא מאססא אין א גיטען עקאנאמישען צושטאנד? – וואַ?... נאר דארט וויא דער מענש אליין איז פאללקאממענער מושל איבער דער נאטור; וויא ער שאפפט זיך מיט דער פַּארע וויא מיט א מְשָׁרֵת; וויא ער הייבט אויף נאר מיט 2 פינגער דעם האמער, וועלכער ער צערשמעטערט שטיינערנע ריעזענבערג; וויא ער פערהאַללמעוועט דעם האסטיגסטען אייזענבאהן־צוג מיט א קליין שרייפעלע – דארטען פליהען איבער א שטיממען דראטה זא בליטצען פון דער ציוויליזאציאן אונ וויססענשאפטען אונ פערקינדיגען דיא פרייהייט צו דיא אללע, וואס פיהרען ממשלה איבער דער בעצווינגענער אונ אינטערוואַרפענער נאטור ! –

לָכֵן דארפען מיר תָּמִיד שטרעבען צו וויססען: ביי וואס פאר א צושטאנד דא אלטע גאטטליכע ברכה שטעהט ביי יעדען פאלק אין יעדען לאנד? – עס הייסט, מיר דארפען וויססען צוגיבען אנטווארט אויף דיא פראגען: 1) וויא ווייט איז דאס אונ דאס לאנד פרוכטבאר: 2) אויף וויפיעל פראצענט פערמעהרט זיך דארט דיא צאהל געבוירענע מענשען? 3) וויא געפינען זיך דיא גרעסטע שטארט אויף קלענסטען שטיקעל פלאטץ? 4) וועלכע גייסטיגע קרעפטע שטעהען דאַט דער מענשהייט צו דיענסט? 5) וויפיעל קרעפטען פערן האבען זיי דארט צום ארבייטען? 6) וואס מיהען זיי דארט אויף אין דער קונסט? 7) וויא אזוי ענטוויקעלט זיך ביי זיי דיא פאבריקאציאן? 8) צו זענען דארט דיא מענשען נאך ניט ארויס קינדערשע שיכליך? 9) ציא וועט נאך זיי בלייבען דיא קינדערער יְרוּשָׁה בערג מיט חובות, אדער רייכעקוואללען אונ אוצרות פון דער נאטור? – אונ נאך אזעלכע מינים פראגען, וועלכע חאַראקטעריזירען דאס לעבען אונ שטרעבען פון יעדען פאלק אין יעדען לאנד אונ צייגען דייטליך, אויף וויפיעל דיא מענשהייט בענוטצט זיך דארט אונ דארט מיט דער מילדער גאטטליכער ברכה „פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשוה? ..."

אַט אויף דיא אללע פראַגען געפינען מיר דייטליכע תֵּרוּצִים אין דער נייער, ניט לאנג־ערפינדענער, חכמה. וואס זא הייסט מיט'ן נאמען „סְטַאטִיסְטִיק" (דער חֶשְׁבּוֹן פון דער וועלט). אָט אַ דיא יונגע חָכְמָה רעדט צו אונז אָהן חֲקִירוֹת, אָהן פְּשָׁטליך אונ אהן הַשְׁעָרוֹת – (предположенія) זיא ערקלעהרט זיך פאר אונז מיט א קלאהר־דייטליכער שפראכע פון לויטער ציפערען, וועלכע שטעכען דיא אויגען אונ דערווייזען אללעס פאקטיש מיט 2 מאל 2 – איז 4!– אין דיעזע ציפערען זעהען מיר וויא אין א שפיגעל דיא לעבענסבילדער פון פערשיעדענע פעלקער אין פערשיעדענע קאָניגרייכע פון דער גרויסער וועלט; דיא ציפערען גיבען אונז רייגע [illegible] פון דער מַדְרֵגָה ענטוויקעלונג אין יעדען פאלק אין אללע פיזישע, מאראלישע אונ מאטעריעללע אינזיכטען! דיא דאזיגע יונגע חכמה לערענט אונז אויס מיט לויטער ציפערען כְּלָלִים אונ רעגעלען פיר דער הַצְלָחָה אדער פיר דער מַפָּלָה פון א פאלק, אונ זיא איבערצייגט אונז, אז בילדונג, מוּסָר, בְּרִיאַת הַגּוּף, אֲרִיכוּת־יָמִים, פרוכטבארקייט אונ כָּל תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הַזֶּה קאננען שטעהען בְּמַעֲלָה־עֶלְיוֹנָה נאר דארט, וויא דער טרוד מיט דער ציוויליזאציאן קיקען אויף דעם רייכטהום פון דער נאטור אלם קוועללע פון שֶׁפַע בְּרָכָה וְהַצְלָחָה פיר דער מענשהייט, אבער ניט אלס געצייג צו עקספלואטאציאן... אונ נאר דארט וויא דער טרוד אונ ציוויליזאציאן [illegible] דעם מענשען ער זאל פרייוויליג אונ מיט [illegible] זיך פערשאפפען דיא פאללקאמענע ממשלה איבער דער נאטור. –

[illegible] חכמה איז [illegible] פון דער אלטער גאטטליכער ברכה „פרו ורבו [illegible]" [illegible] [illegible] [illegible] קאנן מען זיך פעסט איבערצייגען אין דיא אונענדליכע חֲסָדִים אונ מִילְדְהַייט פון דעם גוטען, ליעבען גאטט צו דער מענשהייט אין דער דאזיגער ערהאבענער ברכה! דיא חכמה שטעכט דיא אויגען פון פיעל שׂוֹנְאֵי ישראל פון דיא ציוויליזירטע פעלקער אין אייראפא, וועלכע האבען יעטצט – ביים ערֶב־20־טען יאהרהונדערט – איבערנייעס א פיהר גענימען דאס אלטע משונעת – פון מורא האבען פאר א מענשען־איבערפלוסס – אקעגען דעם קליינעס, שוואכען אומה'לע „ישראליק", אונ רודף'ן עס וויא אין דיא אלטע בארבארישע צייטען! – אט זיי שטעכט דיא סטאטיסטיק דיא אויגען אונ ווייזט זיי אויף צולהכעיס, אז דאס פערפאלגטע אוּמָה'לע שטעהט פיעל העכער אין דער מַדְרֵגָה פון זיי, דאס הייסט פון דיא אנטיסעמיטען, אין מִדּוֹת, מוּסָר, אֲרִיכוּת יָמִים, פרוכטבארקייט וְכַדּוֹמֶה, אונ דאס אללעס איז איהר מַשְׁפִּיעַ דיא מילדע גאטטליכע בְּרָכָה „פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ!..."

nach Pr. Bernstein.

אַפְאָרִיזְם.

1.

איך ווייסס ניט ציא איז ראש הַשָּׁנָה וַויינען א מוז?
אָפְשר איז א סְבָרָא, אז היללען איז גאר א חוֹיב?...
נישטעהר א פנים אז עס דארף זיין וויא סע איז –
ווארען כל זמן דער שָׂטָן לַאכט – מוז וויינען אויב!...

2.

דער מענש איז א שוואכע פליעג און שטארק וויא א טיגער
ווייל דיא בילדונג און ציוויליזאציא איז זיין כְּלֵי־זַיִן! –
דערמיט קאנן ער א סך לייכטער און א סך קליגער
דיא ערגסטע חַיָה־רָעָה זיין, און דאך ניט הייסען „קין“...

3.

דער 19-טער יאהרהונדערט איז מְעוּבֶּרֶת אפשר מיט שִׁשִּׁים רבוא וועלט־פראגען, יעטצט האט ער דיא ווייעניש און צום עֶרֶב 20-טען יאהרהונדערט וועט ער געוויסס מַפִּיל זיין... ציא וועט דיא בּוּבָּע זין א פ לַ א נ ע ט א, ציא א בּ א מְ בָּ ע?... דאס קאנן מען ניט פאראויסזאגען – נאר דער סָ א נָ ו ע ס ט... אודאי ניט!...

דאס פראקטישע ווערטערביבעל.

ב.

בַּאנקרָאט — א נייער בָּטוּחַ.
בַּארָאמעטער -- דיא גְבִיר'שע נאז.
באריס — 1% מְזוּמָן.
בארבארען — רומענישע אינטעלעגענץ.
בוכהַענדלער — שמאטניקעס.
בַּטְלָנִים — דוממְסְקִי גלַאסנעם.
ביללּיג — טַייער...
ביליארד — א פאריעבערטער שיינק.
ביזישע — א קאמעדיא פון געהירען.
בעהאנדלען — מְלַוֶה זיין ביים לעבען.
בעטלער — א יודישער מְחַבֵּר.
בַּעַל־הַבַּיִת — א געמַיינער שָׁכֵן.
בעשטימכט — געוויסס א ליגען.
בעשעפטיגט — לֵיידִיגְגָעהער.
באשערט — ציגענימסען.
בראדער — א רוססישע פִּיַאווְקָע.
בראנפען — יודיש־עשירות.
בַּר־מִצְוָה — א זעלבסטשטענדיגער בַּעַל־עֲבֵירָה'ניק.

דאס זעלטענע פייגעלע.

כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח (ישעיה נ"ד. 16.)

איך קאנן א פייגעלע, וואסס אללע יאגען עס
און מע פעריאגט עס ניט אין קיין ארט!
איך קאנן א פייגעלע וואס אללע שלאגען עס
און קיינער דערשלאגט עס ניט פארט!...

איך קאנן א פייגעלע וואס האט ניט קיין היים
און האט דאך איטעדים זיין נייסט, זיין געבּיי!
און וויפיעל מע טרייבט עס, מע דעקיטשעט דעם
זינגט עס אללע מאל מעהר לוסטיג און פריי!...

געפריווט האבען יאגער ניט איין מאל דאס שיסען
נאר דיא פיילען זענען תמיד אין דער זייט אוועק.
ביז זיי האבען איין פעדערעל זיינם אפגעריסען
האבען זיי צעבראכען פיילען גאר א שרעק!...

וואס פאר א קראפט ליגט עס אין דיר, זינגערעל?
וואס דיא העלפסט זיך אזוי אויס אין דיין נויטה?
וויז מיר דיינע פיססעליך, טהייער שפרינגערעל:
וועלכע רעטטען דיך תמיד אזוי קונציג פונ'ם טויט?...

זאג מיר ציא גלייך וויא ביי אללע פייגעליך
זענען אויך דיינע פליגעליך געמאכט?
און דיינע היממלישע פייעריגע אייגעליך –
וויא געהערען וואללט איך זיי בעטראכט!...

איין אנדערעס שטאף, איין אנדער מַאטֶעְרִיא
מוז הפנים ליגען אין דיר און אויף דיר...
וואס דיא ביסט אזא קונצליער, אזא בְּרְיָה,
צו רעטטען זיך אזוי גאר אָהן א שִׁיעֶר!...

*
* *

„אמת איך האב אין זיך גְבוּרָה און נִצָחוֹן –
נאר ניט דורך קינצען בין איך אזא העלד. –
מיין קאפעל איז „אֱמוּנָה“ – מיינע פיסלעך „בִּטָחוֹן“
און דאס איינציגע האלט מיך אויף דער וועלט!...

מיינע אייגעליך, מיינע פליגעל זענען בנאמנות
ניט שענער פון אללע, ניט בעססער געמאכט;
נאר דאס שמיקעל „יוֹשֶׁר“ דאס ביסעל „סַבְלָנוּת“
דאס האט מיך תמיד געשוטצט און בעוואכט.

איך האר ניט קיין גוים, איך וויס קיין קיטטער
פון דיא יאגערס לאך איך מיט שפּאטט!
„שְׁמַע יִשְׂרָאֵל“ איז מיין ליעדעלע איממער
און מיין מעלאדיע איז תמיד „אחד!“! –

מ״ח.

נאר נישט יודיש!

(איין עכט אינטערעססאנטעס קולטור=ביילד פונ'ם יודיש=גאליציער לעבען.)

דיא געוועזענע אֶסְתֵּר־אִיטֶע, וואס הייסט שוין איטצט „מַאדאם אַ ג נ ע טַ א“, בעריהמט זיך תָּמִיד, אז זא פיהרט שוין „א פאללקאממען ק ר י ס ט ל ע ך הויז...“ היינו: בלוממען אויף דיא פענסטער, א הינדעלע אויפ'ן פָּארעלעק און פרייטאג צונאכטס עססט מען ניט קיין ז ו ע ט ש ע ר ע...

אמת דיא „מאדאם אגנעטא“ פארגעססט זיך נאך היינט אויך זעהער אפט און גיעט זיך אומגעערען אליין אויס פאר דער אמאלידיגער אסתר־איטע; נאר ביי אזא מין געלעגענהייט, רַחֲמָנָא לִצְלָן, האט מען מעהר ניט בעדארפט נאר א ווינק פון איהר לעהרערקע – אזוי באלד האט זיא זיך דערמאהנט, אז זיא איז שוין היינט ניט מעהר יענע אסתר־איטע... און האט זיך תיכף ארויפגעשלאגען צוריק אויף „מאדאם אגנעטא...“ – ווער זשע, מיינט איהר, איז איהר לעהרערקע געוועהן? – טאקע איהר אייגענע 'עכטיגע א מ א מ ז ע ל, דיא „שֵׁינֶע אֶלְגַא“ – דיא שיינע אלגא זם גו

נאר איהר מאמעס לעהרערקע אליין געוועהן – זאנדערען איהר מאמענס אויך, דער געוועזענער „הערשקא בריקווע" אינ היינט „הערר הענריך בריקקמאנן..." דער טאטע מיט דער מאמע האבען ביידע זעהער נייטהיג בעדארפט האבען א לעהרער, וואס זאל זיי קודם כל חאטשע א לייטישע ערציהינג געבען, ווייל ביידע האבען זיי אין דער יוגענד קיין שום ערציהינג ניט גענאססען פין קיינעם: ער איז אויסגעוואקסען א משרת אין אַרנ־אייַנפאהר־הויז פין דעם קליינעם שטעטעל ר... אונ זיא איז טאקע אין דעם זעלבען איינפאהר־הויז אויסגעוואקסען א דיענסט יודענע... נאך זייער חתונה האבען זיי זיך – מע ווייסט ניט פין וואנעט... – ארויפגעשלאגען אויף שיינע עטליכע גילדען, אונ הגם דאס שטעטעל האט אפילו אינטערגעטימעלט אויף זיי... האט עס זיי דאך כלל גאר ניט געשייעט צום אויפפיהרען א „אריסטאקראטישע שטיב"... עס האט זיי ניט מעהר געפעהלט דערציא וויא נאר א שטיקעלע לייטישע ערציהינג... האט עס יאקאס דיא אייגענע טאכטער אויף זיך גענימטען אונ איז צו מזל געווארען דיא לעהרערקע אונ ערציהירין פין איהרע עלטערן... איי וועט איהר דאך אודאי פרעגען: „ווער זשע האט דיא טאכטער אליין ערצויגען?..." איז דער תרוץ: דיא טאכטער האט זיך אליין ערצויגען – : געלערענט האט זיא ניט מעהר וויא א פאאר יאהר אין דער קירכען־שולע, אונ אביא זיא האט נאר דאס נייטהיגסטע אויסגעלערענט: מאכען דעם רעווערַאנס, רימפלען אויף דער פּיַאנע, פּלאַפּלען אביססעל דייטשעריש אונ פראנצאזעריש אונ פיינד האבען א יודען... אזוי איז זיא שוין פין דער שקאלע ארויס, אונ האט זיך שוין אליין אנגעהייבען צו ערציהען... טאג וויא נאכט האט זיא געלייענט דיא ראמאנען פין אייזשען־סיו פין פאל־דע־קאק, אונ פין עמיל־זאלל אונ נאך אזעלכע מוסר־ספרים... דערציא האט זיא מיט ברענענדיגען חשק אויסגעשטודירט אללע דינים פין דער מאָדע אונ קאָקעטעסוואַ, אונ אט פין דער פלייסיגער ערציהינג, האט זיא זיך אין איהר שמאהלען קעפעלע אונ הענג הערצעלע, שוין טאקע אליין אויסגעמאהלט אונ פארגעשטעללט דעם אידעאל פין איהר זיווג: „א יונגען מאנן בלוט אונ מילך, מיט בלאנדע לאקקען אונ מיט גראססע, גראססע בליע אויגען!..."

צינד מיינע, ליעבע לעזער, זאגט אליין: האט דען אזא הויכע געבילדעטע טאכטער אפשר ניט געטויגט פאר א ערציהערין צו איהרע עלטערן?... האז – דאכט זיך געוויסס געטויגט! ואָה ראָיה, זעהען מיר דאך, אז מיט'ן ערשטען קיק איהרען, האט זיא שוין תופס געוועזן, וואס פאר א מעטהאדע זיא דארף אנהייבען צו זייער ערציהינג!. איהר איינציגע מעטהאדע איז געוועהן „נאר נישט יודעש!"... אלסדינג, וואס האט נאר עפיס א יודישע פאמינע אין זיך האט זיא באלד געהייסען מבער זיין פין דער שטיב אונ אויף דעם ארט זאלטען איינפיהרען אללעס נייעס, מאָדעשעס אונ קריסטליכעס – אונ דיא מאַמע, ס'הייסט דיא „מאַמאַ" האט תמיד געמוזט האלטען א הונדעלע אין פארעלעק, „אזוי וויא דיא מאדאם סעקרעטארשע" אונ חוץ לזה האט מען באלד געמוזט איינריכטען גרויסע שיינע סאלאנען מיט דעם טהייערסטען פאריזער מעבעל, אונ גאנץ אפט האט בעדארפט געגיבען ווערען באללער אונ וועטשערינקעס – געוועהנליך נאר פאר לויטער קריסטען... ווארען „פריילין אלגא" האלט זיך שטרענג אין איהר מעטהאדע: „נאר נישט יודעש?" אונ דיא גיטע עלטערן זענען עס פינקטליך מקיים – א פלייסיגע לעהרערקע האט פלייסיגע תלמידים!... מיט'ן „פאפא" האט אלגא כמעט גאר ניט געהאט וואס צוטיהן, אונ הגם ער פלעג טאקע אינטערוויי'עכס אפט א פאהר טיהן צום סארוגער ער[illegible] וועלכען ער האט – זאגט ער – זיין עשירות צו דאנקען... [illegible] דאך כלל גאר ניט מעשייעט צו זיין ערציהינג ביי דער טאכ[illegible]ער האט זיך גאנץ גיך אונ לייכט אויסגעלערענט פין איהר ניט צושמעקען אין קיין שיהל אריין, שערען דאס בערדעל, חאפען א טרפה'נעם ביססען אינ כמעט פערביינען גאנץ יודישקייט – א כלל, אללעס וויא דיא ערציהערין האט געווינשען!... אונ דערפאר וואס זיא האט פין איהם אזוי גיך געמאכט א לייט... זשאלעוועט ער ניט פין איהרעט וועגען דאס שענסטע אונ דאס בעסטע אין דער וועלט, היינו: ער שאסטעט מיט הינדערטער אין איהר טואַלעט וועגען, אביא ער זאל זיין קאם־על־פא!... פין קלייער אונ טאשענגעלט איז גאר קיין רעדע ניט! – ער ברענגט איהר אפילו אין שטיב אריין אפיצירליך אונ סטודענטען אונ אזוי סקארבאווע קאוואליערען, כדי אלגא זאל ניט האבען קיין מאנגעל אין קאמפלימענטע צו יעדער צייט... קורץ דער „פאפא" איז שוין לאנג ניט דער געוועזענער „הערשקא משרת־יונג" – זאנדערען א פאללקאמענער „הערר הענריך ברוקמאנן!"... דערגעגען אבער מיט דער „מאמא" איז אלגא'ן אנגעקימען דיא ערציהינג מיט גרינע ווערם; דער מאמע האט מען מיט קיין דאבניע ניט געקאנט ארויסשלאגען דיא געוועזענע „אסתר איטע" פינם קאפף!... אמת טאקע פין דער ערשטער שעה אן האט זיא שוין תופס געוועהן דיא [illegible] „ציבעלעזאטצען" אונ האט זיי שוין פינ'ם מיל ניט אראפגעלאזט אזוי וויא זיא האט שוין דאס הונדעלע פינ'ם פאדעלעק ניט אראפגעלאזט... נאר ביי אללעס וועם איז איהר דיא ערציהינג אנגעקימען מיט'ן בליטיגען שוויים! – וויא זיא האט זיך נעביך ניט געמטארעט מיט'ן לעבען אויסצופאלגען אלגא'ס מעטהאדע: „נאר נישט יודעש" – פלעג זיך דאך, ביים אויפשטעהן אללע פרימארגען, ארויסחאפען דער „מודה אני" פינ'ם מויל אונ ביים לעגען זיך – דיא „קריאת שמע" אונ ביי יעדען מאל איבערטרייטען דיא שוועל, האט זיך איהר האנד אויף צולהכעיס געשטופט צו דער מזוזה... איז חלילה דאס טעכטעריל עפּיס ניט [illegible] געווארען – אזוי האט זיך איהר שוין – ניט וועללענדיג – צושפארט דער פסוק אויף לאנגע [illegible]נעצען אונ שפייען פין א עין־הרע... ווער שמעקט אז דיא [illegible] סיווע טייג זענען געקימען, א דא פלעג עס אנהייבען ארויסצוטשען פין איהר דיא געוועזענע „אסתר איטע" מיט אזא מין אומיפעד, אז ס'איז זיא שוין גאר ניט געוועהן צום איינהאלטען!... וויא א פער'סם'טע מויז פלעג זיא שוין גאנץ ימים נוראים לויפען האלבע נאכט צו סליחות, אללע טאג אויף קבר־אבות, מעסטען גארען אויפ'ן פעלד, לעגען קנייטליך דעם גאנצען טאג ערב יום כפור אונ זיך בעוואשען מיט טרעהרען אין יאממער אונ אין קלאג! – מיט איין ווארט דיא געוועזענע „אסתר איטע" פלעג זיא תמיד נאגען אונ טאטשען וויא א וואָרעם אונ האט איהר קיין חיי־שעה ריה ניט געגעבען... אודאי איז דער טאכטער אנגעקימען מיט גריענע ווערעם דיא ערציהינג פין דער „מאמא"!...

מיט דעם טעכטערעל ווידער האט דיא מאמא אויך געהאט איבערצוטראגען נעברוינטע ליידען אונ דעם פאפא אפילו פלעג עס אויך זעהער אפט רעקיטשען איהר וויסט עקשנות אין דיא גערגערעס אריין; איבער איהר עקשנות האבען זיי איהר קיין מאל קיין חתן ניט געקענגט ציקלויבען – נישט דערפאר, ווייל אלגא איז אפשר ושעדנע געוועהן אין חתנים? – חלילה! אדרבא, הינדערטער פאר איינעם זענען זיי געקראכען צו איהר אין שטיב אריין אונ האבען פשוט דיא טיהרען אפגעשלאגען! – אונ פאר וואס זאלען זיי דען ניט קריכען? – שאן איז אלגא באמת וויא א רויז; „פראנציוזיש – זאגט דיא מאמא – רעדט זיא וויא א וואססער! קלאַפּיר שפּילט זיא וויא דער בעסטער כלעזמר"... נא, אונ 40000 גולדען נדן גיעט מען איהר אויך, נא, פאר וואזשע זאלען זיי ניט אפשלאגען דיא טיהרען? – נאר וואס דען האבען עס דיא עלטערן אזעלכע צרות מיט איהר וועגען חתנים? – דער תרוץ איז גאנץ פשוט: דאס אויפגעקלעהרטע ראמאנטישע טעכטערעל, וואס האט זיך שוין לאנג אויסגעטאקט א פארטיגען חתן אין איהרע געדאנקען

שפילט גיבסעל דיא ראָלע פון דער „קאַפּריזנע כּלה“ און לאזט אלע חתנים זאללען זיך דיא קאפף פארדרייען... און דיא עלטערען בּוקען דאס ציקיקען און ליידען וויא זיא שמיטצט זיך מיט איין חתן בעססער פינ׳ם אנדערען און ס׳איז אַ מַעֲשֶׂה אָהן אַיין עק!...

אָט איז זיך היינו לְמָשָׁל געקוממען פארשטעללען א חתן איינער, אַרְנאָלְד זִיגְרִיעד — דיא עלטערען רעדען מיט איהם עטליכע ווערטער און לאזען איהם מיט׳ן טעכטערעל אליין אין גאס-טינא... דער וויזיט האט זיך געענדיגט, דער יונגערמאנן געהט אוועק און טאקע פוף־זערנָיע לויפט שוין דיא מאמא צום טעכ-טערעל, הארען איהר ניגונג אויף דעם נייעם חתן. —

„נא, טאכטער לבּען?“ זאגט דיא מאמא מיט א שמעכעל-דיג פלאטערניש —

— „טאכטער לעען!“ — קרימט זיך אלגא נאך דער מאמא מיט כּעס; דיא מאמא ווייססט שוין וואס זיא מיינט...

„וויא זשע דען אל איך זאגען?“ פרעגט זיא נעבּיך מיט א רַחְמָנוּת פָּנים

— „טאכטער לעבּן“ — שפּעטט אלגא נאך א מאל איבער דאס ווארט און קרימט דאס פיסקעל דערביי — „פי! וויא יודיש דאס איז!“...

— וויא אזוי זשע דען ווילסטו? — פרעגט דיא מאמא אין אנקסען —

„וויא זא דען?“ פראגסט דוא מיך — טעכטערכען דאס זעהט פיעל מענשליכער אויס!“

— פון מיינעט וועגן — זאגט דיא מאמא מיט א ולירנישען שמייכעל — פון מיינעט וועגן, לאז זיין טאכטערל...כען“ האט זיא דאס מיט אנקסען אויסגערעדט און דער „כען“ האט זיך נאכגע-שלעפט וויא ביי א הונד דער איבערגעבראכענער פיסס...

— „טעכטער...כען“ קרימט ווייטער אלגא נאך דער מאמא, מיט א מאה, פון א [illegible] „נון, וואס? ווילסט דיא? — [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] איך גיט!...

„וואזשע איז ער דען חלילה אזעלכעס? טאכטער לע...“

— ווידערמאלס „טאכטערלעבען!?“ פערשלאגט איהר אלגא אַקְא בַּאָקְע — דער בּידנער אסתר איטען בּלייבּט נאך דאס „לעבען“ שטעקען וויא א ביין אין האלז...

„וואזשע איז ער פארט אזעלכעס חלילה, טאכטער...כען?“ האט זיא קאם מיט צרת אויסגערעדט.

— וואס ער איזט!... איין יודע איזט ער! — זאגט אלגא מיט א מין גיפטיגען לַאַן — הַאסט דוא ניכט בּעמערקט זיינע נאָזע, וועלכע שטעקט איהם אי מיטטען דאס געזיכט וויא א שַׁבַּת־קוּגֶעל?...

אודאי אקעגען אזו געזונדער פריטשינע איז שוין ניטא וואס צוזעדען, און אסתר איזע ווערט נעבּיך פערשטיממט. —

מארגען למשל איז ווידער געקוממען א נייער חתן איינער, מָאריץ גריענשָׁפאהן, א פֿאַנט מיט א גאהר קריסטליך פָּנים; דער וויזיט האט זיך געענדיגט, דער חתן געהט אוועק, און דיא מאמא איז מִן הַסְתָּם ווידער דא:

„נא, וואס זאגסט אויף איהם, טאכטער...כען?“ פרעגט זיא [illegible] — [illegible]

— „גריענשפאהן!“ — שעססט אלגא אויס אין א ווילד געלעכ-טער — פרוי גריענשפאהן! הא, הא, הא! דאס קלינגט גאר ניכט יודיש... איך וואללט דאס רעכט געוועהן, דאסס אייערע טאכטער „פרוי גריענשפאהן“ הייסען זאל!...

דיא עלטערען לאזען אראפּ דיא אויגען פאר בּושה... כ׳לעבען „פרוי גרינשפאהן“ איז דאך אבער באמת טאקע זעהער ניט שיין...

איבערמארגען למשל קיממט ווידער א חתן, אַרְטְהוּר שער-שעווסקי?... נאכ׳ן וויזיט קיממט דער פאפא מיט דער מאמא צום טעכטעריל מיט פאללער האפנונג, אז דער חתן איז שוין אודאי איהר זיוּג. —

— יא — זאגט אלגא — דיעזער איזט אבער איין אונערצאגע-נער בענגעל! דיעזער האט אירגענד ווא אין איינען וואלד געוואק-סען וואָרדען!

„וואס מיינסטו דערמיט, טאכטער...כען“ פרעגט דיא מאמא אין אַיינע צָרות —

— ניכט א מאל דאס אלפא־בעת דער אייראפּייעשען בע-נעהממונג צוּוויססען! — זאגט אלגא מיט פעראכטונג — עס ווייססט דאך יא הַיינטע א שניידער־געזעלע, דאסס מאנן דער הויז־פרוי דיא האנד קוסען מוסס-זא איין אונערצאגענער בענגעל!... —

דיא „הויז־פרויא“ — שמעלצט זיך אסתר איטע אין זיך, און וויא איין אנגעבלאזענער הינדעק לאזט זיך זיא טיעף אריין אינ׳ם ווייכען פאטעל און מיט איהר גראבער, פליישיגער האנד גלעט זיא דאס הינדעל, וועלכעס זיא האט ערשט אויפ׳ן פארעלעק גענוממען.

„לעבען זאל זיא טאקע נאר אונזער טאכטערלעבען — זאגט זיא צום מאנן, נאך אלגא׳ס אוועקגעהען צו זיך אין צימער — [illegible]נע בייגער זאל זיא מיר טאקע איבערלעבען, וויא אזוי זיא באמערקט איטליכעם פיטצעלע אויף דער האאר!... איך זאג דיר, הערשקא, אז מיר האבען טאקע עפּיס נאר פארשטעללטע אויגען אומשטיינס-געזאגט איז זיא דען ניט גערעכט, דאס קינד, וואס זיא זאגט „דער אונפערצויגענער בעגעל?“ הא? און וויא זענען אונזערע אייגען?“...

„אונערצויגענער בענגעל“ בעסערט איהר הערשקא אויס מיט א שמייכעל, ווייל ער האט דאס ווארט ניט איין מאל נאר אויף זיך אליין געהאַרט פון דיא פאסאזשירען אינ׳ם איינפאר־הויז, וויא ער איז משרת געוועהן... אט אזעלכע שמיעסען זע-ען גאנץ אפט פארגעקוממען צווישען דיא עלטערען נאך יעדען חת׳ס וויזיט: דער געפעללט ניט אלגא׳ן מיט זיין גאנג, דער מיט זיין קראטץ, דער האט דיא גאנצע הענטשקא אראפגעצויגען פון דער האנד, דאן אז [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] דער האט זיך אינגאנצען אריינגעזעטצט אין פאטעל אריין, דאן אז מע דארף זיך נאר זעטצען אויף איין עק... היינט האט דער א קיגעל־נאז אינ דער א יודישע פאמיליא... קורץ, נישטא גאר אלגא׳ן קיין לייטישער חתן!...

נאר ענדליך האט זיך דאך אפגעזייכט א חתן, וואס האט צו-געטראפען אללע איהרע פארשטעללונגען נאך מיט איין עודף! דיא געשיכטע איז אזוי געוועהן...

פ״פ נ״ס.

חדה.

מיין ערשטעס איז דאס עלטסטע אימעדים.
מיין צווייט גם איז דורכאוים דאס קלענסטע
מיין דריטטעס איז מיט פַּתַּח: שוַויינ! שְׁטִים!
אינגאנצען בין איך דאס בעסטע און שענסטע.

וואס הערט זיך עפּיס נייעם ?

יאקעל: זאג נאר, יעקעל, וואס הייסט עס פאפּיער־מייקלער

יעקעל: וואס זאל עס הייסען? — פשוט איז פשוט, א מיי-קלער פון פאפּיער.

יאקעל: ס׳הייסט, וואס ער מייקלערט פאר

פאפיער?... איז דאך דיא קשיא, וואס דארפמען זיי אזוי פיעל היע, למשל, געפינט זיך אפשר בסך הכל 20 מדפיסים, איז 15 פון זיי קויפען פאפיער אין קלייט אויף דער ליברע, 3 קויפען שוין אפילו אויפ'ן ריעז, אבער אויך אין קלייט, ווען זיי האבען דאס מזומן'ע קערבעל, אונ 2 בסך הכל, וואס מאכען גרויסע קניות פאפיער פון דיא פאבריקען – נא, איז פון 2 מדפיסים וועגען דארפמען אזוי פיעל פאפיער־מייקלערם?...

יעקעל: ביסט נאך גאר א מלמד, יאקעל! וואס שפאנסטו צונויף פאפיער־מייקלערם מיט מדפיסים? א פנים דאס מיינט מען דען פאפיר־מעקלער, וואס ער מעקלערט אוים א סך מאל פאפיר צום שרייבען אונ דריקען?... חלילה! דער ארט מסחור מאכט זיך גאר אפט אהן א מייקלער, אונ ווען ס'איז דא דערביי א מייקלער – הייסט ער פשוט „מעקלער" אבער ניט „פאפיר־מייקלער"

יאקעל: וואושע דען הייסט אזוינס פאפיער־מעקלער? אדרבא, ערקלעהר מיר, לאם איך אויך וויססען!

יעקעל: נאר איינער; פאפיר־מעקלער הייסט דווקא, וואס ער מעקלערט אוים נאר א שטיקעל פאפיער, ניט קיין סך

יאקעל: דיא מאכסט חוזק פון מיר, יעקעל? ווי הייסט „א שטיקעל"?...

יעקעל: פשוט, א שטיקעל פאפיער! פארשטעהסט, יאקעל: אללעס, וואס סוחרים פערקויפען אונ קויפען היינט צו טאגע איז דאס ניטא בהן אונ ס'וועט טאקע אפשר קיין מאל ניט זיין! – נישמעור האנדלען דארפמען דאך פארט – נעממט מען אונ מע האנדעלט איף פאפיער; דהיינו: ראובן פארקויפט א מסחור, וואס ער האט איהם ניט אונ וועט איהם ניט האבען אונ שמעון קויפט דאס מסחור ביי ראובן'ען, וואס ער נעממט עס ניט אונ וועט עס ניט נעממען – נא, מוז מען דאך וויססען פאר [illegible] טובר [illegible] מיט [illegible] נאמען פינ'ם מסחור – [illegible] דאס אן [illegible] אויף א שטיקעל פאפיער, [illegible] ווי א שליש־צעטעל, אונ דער וואס פיהרט צונויף דאס געשעפט – הייסט ער פאפיער־מייקלער, ווארען וויא דען זאל ער הייסען?...

יאקעל: אם כן הייסען דאך אללע פאפיער־מייקלערם?... וואושע האר איך עפים „באקאלייען־מייקלער", „וואאל־מייקלער", „ציקער־מעקלער", „פרויט־מעקלער", „שקאנ...

יעקעל: געניג, נא! פארשפארסט זיי אללע אויסרעכנען, איך וויים זיי אללע פאר דיר! נאר דאס איז כלל קיין קשיא ניט: דער מעקלער מוז דאך על כל פנים וויססען דעם ענין פינ'ם מסחור, חאטשע ס'איז טאקע ניטא בהן!... נא, קאנן זשע איין מענש וויססען פון אללע שווערע הערצער? לכן זענען דיא מעקלערם איינגעטהיילט אין כתות וויז, יעדער כתה נאך איהר ארט מבינות אויף א געוויססען מסחור... אבער בכלל הייסען טאקע אללע „פאפיער־מעקלערם" אונ נישט מעהר!...

יאקעל: אלץ איז רעכט, אבער וואושע קיממט ארוים דיא סוחרים פון אזא מין מסחור?... עם קיממט דאך עפים אוים וויא א קינדער־שפיעל אין קוקלעם?...

יעקעל: איי דיא שוטה איינער! דאס איז כלל ניט קיין קונדער־שפיעל, דאס איז היינט דער איינציגער יסוד פינ'ם גאנצען עולם־המסחור!... ראובן למשל וויל דערטאפען עטליכע קערבליך אונ שמעון האט למשל אנגעליגענע, ציא אנגעהאפטע, ציא איינגעלעגטע עטליכע קערבליך אונ וויל מיט זיי מאכען שפעקולאציעס, כדי נאך מעהר אנצוחאפען... נא, ראובן ווייסט נעביך ניט וויארים [illegible] אונ שמעון ווייסט נעביך ניט זויא ארים פטור צו [illegible] געפינט זיך דארויף א מייקלער, וואס איז מודיע ראובן'ען, ער קאנן למשל פערקויפען ציקער, ציא לאנדאנער־פונט שטער־לינגען, וואס ער האט ניט אונ וועט ניט האבען אונ וועט דאך דערפאר נעמען עטליכע קערבליך איין אדראף... שמעון'ן ווידער גיט ער איין עצה למשל: „קויפט מיט א ביסעלע געלט א סך ציקער ציא א סך וואאל, פון עטליכע קונים צו ביסעך; קיין סחורה דארפט איהר ניט, אויף כפרות! איהר וועט נאר בעקיסטען דיא צעטלען, וועלל איך זיי אייך שוין אפזעטצען ביי'ן אויף א גרעסערער פרייז... אדער איהר וועט שפעקולירען אויף א פרייז אויף ציקער, קענט איהר נאר האפען א גיטען קוש... אונ אזוי ווערט דאס פאפיער מסחור געשלאססען...

יאקעל: סטייטש, ראובן קאנן זיך פרעגען: „וויא וועלל איך נעמען ציקער אפצוגיבען שמעון'ען?..."

יעקעל: בית־מדרש'ניק! אלא מה שמעון קאנן זיך עם אודאי פרעגען: „אונ אז ראובן וועט מירקיין ציקער ניט אפגיבען...?" נאר דיא מעשה, זיי פרעגען גאר יידע קיין קשיות ניט!... ראובן פערקויפט אויף ניט צוגיבען שמעון'ען אונ שמעון וועט פערקויפען אויף ניט צוגיבען לוי'ן וחוזר חלילה... נאר אללע וויססען דיך נאר אז ציקער איז דאך פארט ערגיץ דא – נא, וועט מען דיך פארען אין א חודש ארים למשל, אז ציקער־פאלט – וועט טאקע ראובן'ן – אז ער וועט נאר וועללען – איין אמת אפגיבען שמעון'ען ציקער אונ שמעון לוי'ן וחוזר חלילה... איא ציקער שטייט – וועט ראובן'ן טאקע ניט אפגיבען שמעון'ען אונ שמעון וועט ניט אפגיבען לוי'ן וחוזר חלילה.

יאקעל: אם כן הייסען דאך דיא סוחרים אויך נאר „פאפיער־סוחרים?"

יעקעל: טאקע אזוי [illegible] וואושע [illegible] לסטי?

יאקעל: אם כן איז דאך עם עפים אנגעאנגען א פאפיערענע וועלט!

יעקעל: נא, נא! וואושע חידושט דיא זיך, שוטה? מן הסתם איז היינט אללעס נאר פאפיער: פאפירענע הייזער, פאפירענע בריקען, פאפירענע אבשטשעסטוועס, פאפיזענע גבירים, אפילו דיא ערד איז פאפיער!... דער חלוק איז נאר אינ'ם סארט פאפיער: ס'איז פעראהנען מסחרים אויף שרייב־פאפיער, אויף דרוק־פאפיער, באבולע־פאפיער, אויף פאפיראס־פאפיער אנ אויף אשר־יצר פאפיר!...

יאקעל: אזוי?... חא, חא, חא! איז שוין טאקע אפשר משיח'ס צייטען... ווען מיר יורען וועללען געהען אויף דער פאפיערענער בריקק אונ מיר וועללע נ...

יעקעל: – יא ארייןפאללען! אז זיי אויף דער אייזערנער, אונ וועללען טאקע ניט ארייןפאללען!..

יאקעל: אוי, אוי אוי! רחמנא ליצלן פון אזא מסוכן'ר

Ноября 7-го дня 1887 года.

Адрессъ: И. Ѳ. ЛИНЕЦКОМУ въ ОДЕССУ.

Дозволено цензурою. Одесса, 21-го Ноября 1887 г.

Тип. А. Шульце Одесса Ланжероновская ул., д. Карузо, № 36